

Határozatok Tára

MACIEJ SZPUNAR
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2017. október 25.¹

C-645/16. sz. ügy

**Conseils et mise en relations (CMR) SARL
kontra
Demeures terre et tradition SARL**

(a Cour de cassation [semmitőszék, Franciaország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – 86/653/EGK irányelv – 17. cikk – Önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökök – A kereskedelmi ügynöknek az ügynöki szerződés megszűnése után fennálló, kártalanításhoz vagy a kár megtérítéséhez való joga – Olyan nemzeti gyakorlat, amely kizárja a kártalanításhoz való jogot a szerződésnek az abban kikötött próbaidő során a megbízó által történő megszüntetése esetén”

Bevezetés

1. A Cour de cassation (semmitőszék, Franciaország) által benyújtott jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló, 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv² 17. cikkének értelmezésére vonatkozik.

2. E kérelmet a Conseils et mise en relations SARL (CMR) és a Demeures terre et tradition SARL (a továbbiakban: DTT) között folyamatban lévő jogvitában terjesztették elő, amelynek tárgya a CMR által az iránt benyújtott kérelem, hogy a bíróság kötelezze a DTT-t arra, hogy a vele kötött kereskedelmi ügynöki szerződés megszűnéséből eredő kár megtérítése címén kártalanítást fizessen.

3. A jelen ügy a 86/653 irányelv rendelkezéseinek és különösen 17. cikkének olyan helyzetekben való alkalmazhatóságára vonatkozik, amelyekben valamely kereskedelmi ügynöki szerződés felei a szerződésben próbaidőt kötöttek ki, amelynek során a szerződést a megbízó megszüntette. Azon a kérdésen kívül, hogy jogszerű-e az olyan próbaidő-kikötés, amely azzal a hatással jár, hogy a 86/653 irányelv rendelkezéseinek és különösen 17. cikkének az ezen irányelv által főszabály szerint szabályozott szerződésekre való alkalmazását kizárja, ezen ügy alkalmat nyújt a Bíróság számára annak a tágabb kérdésnek a megvizsgálására, hogy ezen irányelvvel a kereskedelmi ügynöki szerződés mely vonatkozásai kerültek harmonizálásra.

¹ Eredeti nyelv: francia.

² HL 1986. L 382., 17. o.; magyar nyelvű különkiadás 6. fejezet, 1. kötet, 177. o.

Jogi háttér

Az uniós jog

4. A 86/653 irányelv második és harmadik preambulumbekkezdése szerint:

„mivel a kereskedelmi képviselőre vonatkozó nemzeti jogszabályok eltérései alapvetően befolyásolják a versenyfeltételeket, és e tevékenység folytatását a [z Európai Unió] belül, valamint mind a kereskedelmi ügynököket a megbízóikkal szemben megillető védelemre, mind a kereskedelmi ügyletek biztonságára nézve hátrányosak; továbbá mivel ezen eltérések alapvetően gátolják a kereskedelmi képviselői szerződések létrejöttét és működését, amennyiben az ügynök és a megbízó különböző tagállamokban telepedett le;

mivel a tagállamok közötti áruforgalmat az egységes piaci feltételekhez hasonló feltételek mellett célszerű folytatni, és ez szükségessé teszi a tagállamok jogrendszereinek közelítését a közös piac megfelelő működéséhez szükséges mértékig; mivel ebben a megközelítésben a nemzetközi magánjogi szabályok – a kereskedelmi képviselőre vonatkozóan – nem oldják fel a fent említett ellentmondásokat, még egységes szabályok megalkotása esetén sem, éppen ezért szükséges a javasolt harmonizáció”.

5. Ezen irányelv 1. cikkének (1) és (2) bekezdése így rendelkezik:

„(1) Ezen irányelv által előírt harmonizációs intézkedéseket a tagállamoknak a kereskedelmi ügynökök és megbízóik közötti viszonyokat szabályozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseire kell alkalmazni.

(2) Ezen irányelv alkalmazásában »kereskedelmi ügynök« az önálló vállalkozóként működő közvetítő, aki folyamatos felhatalmazással rendelkezik arra, hogy más javára (a továbbiakban: »megbízó«) áruk eladására vagy vételére tárgyalásokat folytasson, vagy arra, hogy a megbízó javára és annak nevében ilyen ügyletekre tárgyalásokat folytasson, és azokat megkösse.”

6. A 86/653 irányelv 13–20. cikke ezen irányelvnek „Az ügynöki szerződés megkötése és megszűnése” című IV. fejezetében található. Ezen irányelv 14. cikke a következőképpen szól:

„Azon határozott időre szóló ügynöki szerződést, amelyet a szerződés lejártá után mindkét fél továbbra is teljesít, úgy kell tekinteni, mintha azt határozatlan időre szóló ügynöki szerződéssé alakították volna át.”

7. A 86/653 irányelv 15. cikkének (1) és (2) bekezdése értelmében:

„(1) A határozatlan időre kötött ügynöki szerződést bármelyik fél felmondással megszüntetheti.

(2) A szerződés első évében a felmondási idő egy hónap, a második megkezdett évben két hónap, és a harmadik megkezdett évben, valamint a további években három hónap. A felek rövidebb felmondási időben nem állapodhatnak meg.”

8. Ezen irányelv 17. cikkének (1)–(3) bekezdése a következőket írja elő:

„(1) A tagállamok kötelesek megtenni a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a kereskedelmi ügynök az ügynöki szerződés megszűnése után a (2) bekezdés rendelkezéseivel összhangban kártalanítást kapjon, vagy a (3) bekezdés rendelkezéseivel összhangban kárát megtérítsék.

(2)

- a) A kereskedelmi ügynök akkor és olyan mértékben jogosult kártalanításra, ha:
- a megbízónak új vevőket szerzett, vagy a már meglévő vevőkkel az üzlet nagyságrendjét jelentős mértékben növelte, és a megbízó az e vevőkkel folytatott üzletből továbbra is jelentős haszonra tesz szert, és
 - ezen kártalanítás kifizetése, figyelembe véve az eset összes körülményeit méltányos, különös tekintettel arra a jutalékra, amelytől a kereskedelmi ügynök az ilyen vevőkkel kötött üzletekkel kapcsolatban esett el [helyesen: kötött ügyletekkel kapcsolatban esik]. [...]
- b) A kártalanítás mértéke nem haladhatja meg a kereskedelmi ügynök által a megelőző öt évben elért átlagos évi díjazásának alapulvételével [helyesen: évi díjazás alapulvételével] számított egyévi kártalanításnak megfelelő összeget, ha pedig a szerződés időtartama öt évnél rövidebb, a kártalanítás összegét ezen időszak átlaga alapján kell kiszámítani.
- c) A kapott kártalanítás nem zárja ki azt, hogy a kereskedelmi ügynök kártérítést is követeljen.
- (3) A kereskedelmi ügynöknek joga van azon kárának megtérítéséhez, amelyet a megbízóval való kapcsolatának megszűnése eredményeképpen szenvedett el.

Ilyen kárnak tekintendő különösen az, amikor a megszűnés olyan körülmények között történik:

- amelyek megfosztják a kereskedelmi ügynököt olyan jutaléktól, amely őt az ügynöki szerződés megfelelő teljesítése esetén megillette volna, miközben a kereskedelmi ügynök tevékenységével összefüggésben a megbízónak jelentős hasznot biztosít,
- és/vagy amelyek nem tették lehetővé a kereskedelmi ügynök számára, hogy elszámolja az olyan költségeit és kiadásait, amelyek a megbízó tanácsára, az ügynöki szerződés teljesítése érdekében merültek fel.”

9. Ugyanezen irányelv 18. cikke az alábbiak szerint rendelkezik:

„A 17. cikkben említett kártalanítás vagy kártérítés nem fizethető ki:

- a) ha a megbízó a kereskedelmi ügynöknek felróható olyan magatartás miatt szüntette meg az ügynöki szerződést, amely az ügynöki szerződés azonnali megszüntetését alapozta volna meg a nemzeti jog szerint;
- b) ha a kereskedelmi ügynök szüntette meg a szerződést, kivéve, ha e megszüntetést a megbízónak felróható körülmények alapozták meg, vagy a kereskedelmi ügynöknek olyan életkora, fizikai állapota, vagy betegsége, amelynek következtében tevékenységének folytatása észszerűen nem várható el tőle;
- c) ha a megbízóval kötött megegyezés alapján a kereskedelmi ügynök az ügynöki szerződésben meghatározott jogait és kötelezettségeit másra ruházza.”

10. Végül ezen irányelv 19. cikke kimondja, hogy „[a] felek a 17. és a 18. cikk rendelkezéseitől a kereskedelmi ügynök hátrányára az ügynöki szerződés lejártá előtt nem térhetnek el”.

A francia jog

11. A Francia Köztársaság a 86/653 irányelv 17. cikkét az említett rendelkezés (3) bekezdésében szereplő szabályok választásával ültette át a nemzeti jogba.

12. E tekintetben a code de commerce (kereskedelmi törvénykönyv) L 134-12. cikke előírja:

„A megbízóval való kapcsolatának megszűnése esetén a kereskedelmi ügynöknek joga van az elszenvedett kárának megtérítéséhez.

A kereskedelmi ügynök nem jogosult kártérítésre, ha a szerződés megszűnésétől számított egy éven belül nem közölte megbízójával, hogy jogait érvényesíteni kívánja.

A kártérítéshez való jog a kereskedelmi ügynök jogutódjait is megilleti, ha a kereskedelmi ügynöki szerződés az ügynök halála folytán szűnik meg.”

A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés

13. 2011. december 2-án a DTT mint megbízó a CMR-rel különálló házak értékesítésére vonatkozó kereskedelmi ügynöki szerződést kötött. E szerződés tizenkét hónapos próbaidőt írt elő, amelynek lejártát követően azt határozatlan időre kötöttnek kell tekinteni, azzal, hogy a szerződést ezen időszak során az első hónapban tizenöt napos, azt követően pedig egy hónapos felmondási idővel bármelyik fél felmondhatja. A kereskedelmi ügynöki szerződés évi huszonöt értékesítés megvalósítását tűzte ki célul.

14. A DTT 2012. június 12-i levelében közölte azon döntését a CMR-rel, hogy a szerződésben kikötött egy hónapos felmondási idő lejártával a szóban forgó szerződést megszünteti. E döntést azzal indokolta, hogy az említett szerződésben kitűzött cél nem teljesült, mivel a CMR öt hónap alatt csak egy értékesítést valósított meg.

15. A CMR 2013. március 20-i beadványával keresetet indított a DTT ellen a tribunal de commerce d'Orléans (orléans-i kereskedelmi bíróság, Franciaország) előtt többek között a kereskedelmi ügynöki szerződés megszűnéséből eredő kárának megtérítése iránt. E bíróság 2014. január 30-i ítéletében részben helyt adott a CMR kereseti kérelmeinek.

16. 2014. február 14-én a DTT fellebbezést nyújtott be ezen ítélettel szemben. A cour d'appel d'Orléans (orléans-i fellebbviteli bíróság, Franciaország) 2014. december 18-i ítéletében részben megváltoztatta a tribunal de commerce d'Orléans (orléans-i kereskedelmi bíróság) ítéletét. E bíróság különösen azt állapította meg, hogy a code de commerce (kereskedelmi törvénykönyv) L 134-12. cikkében előírt kártalanítás nem jár a kereskedelmi ügynöki szerződés próbaidő alatti megszüntetése esetén.

17. A CMR ezen ítélettel szemben felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő a Cour de cassation (semmitőszék, Franciaország) előtt. Amint azt a Cour de cassation (semmitőszék) az előzetes döntéshozatal iránti kérelmében jelezte, először is a cour d'appel d'Orléans (orléans-i fellebbviteli bíróság) ítélete a chambre commerciale, financière et économique de la Cour de cassation (a semmitőszék kereskedelmi, pénzügyi és gazdasági kollégiuma) azon állandó ítélkezési gyakorlatát alkalmazta, amely szerint a kártalanításhoz való jog alól kivételt képez az, ha a kereskedelmi ügynöki szerződés megszüntetésére a próbaidő során kerül sor. Másodszor a Cour de cassation (semmitőszék) kiemelte azt, hogy a 86/653 irányelv nem utal esetleges próbaidőre, így ilyen időszakot a kereskedelmi ügynöki szerződés felei az uniós jog megsértése nélkül köthetnek ki. Végül harmadszor, a Bíróság ítélkezési gyakorlatára hivatkozva emlékeztetett arra, hogy a 86/653 irányelv célja az, hogy a kereskedelmi ügynököt védje a megbízóval fennálló kapcsolataiban, valamint arra, hogy a 17. cikkének (2) és (3) bekezdését oly módon kell értelmezni, amely hozzájárul e védelemhez.

18. E körülmények között a Cour de cassation (semmitőszék) felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdést terjesztette a Bíróság elé:

„Alkalmazni kell-e a [86/653] irányelv 17. cikkét, ha a kereskedelmi ügynöki szerződés megszüntetésére az abban kikötött próbaidő során kerül sor?”

19. Írásbeli észrevételeket a DTT, a francia és a német kormány, valamint az Európai Bizottság nyújtott be.

Elemzés

20. Előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság a 86/653 irányelv 17. cikke (2) és (3) bekezdése alkalmazhatóságának kérdését veti fel. Általánosabban véve a kérdést előterjesztő bíróság kérdése annak vizsgálatára irányul, hogy összeegyeztethető-e a 86/653 irányelvvel a kereskedelmi ügynöki szerződésekkel kapcsolatos azon ítélkezési gyakorlata, amely szerint a 86/653 irányelv által a kereskedelmi ügynökökre vonatkozóan előírt szabályozás csak a próbaidő végén lép hatályba.

Előzetes észrevételek

21. Először is emlékeztetni kell arra, hogy a 86/653 irányelvet alkalmazni kell az olyan jogvitában, amely egy kereskedelmi ügynöki szerződés két franciaországi illetőségű fele között folyik, és semmilyen határokon átnyúló elemet nem tartalmaz.³

22. E tekintetben külön hangsúlyozni kell, hogy nyilvánvaló, hogy a 86/653 irányelv célja a tagállamok jogának összehangolása a kereskedelmi ügynöki szerződés felei közötti jogviszonyok területén,⁴ amint az az első cikkének (1) bekezdéséből kitűnik. Ugyanis az irányelv eredeti logikája az volt, hogy egyenlő versenyfeltételeket teremtsen a belső piacon tevékenységüket kereskedelmi ügynökök igénybevételével végző megbízóknak, tehát az üzletbe való befektetés és annak folytatása érdekében a megbízóknak tudniuk kell, milyen szabályok vonatkoznak rájuk az általuk megbízott kereskedelmi ügynökök kártérítését és díjazását illetően.⁵

23. E gondolatmenetet követve a Bíróság egyrészt kimondta, hogy a 86/653 irányelv 17. és 18. cikke alapvető jelentőséggel bír, mivel meghatározzák a védelem azon szintjét, amelynek a kereskedelmi ügynökök számára történő biztosítását az uniós jogalkotó észszerűnek tartotta az egységes piac megteremtése keretében, másrészt megállapította, hogy az irányelv által e célból létrehozott rendszer kötelező jellegű.⁶

3 Lásd e tekintetben: 2000. július 13-i Centrosteele ítélet (C-456/98, EU:C:2000:402, 13. pont), amelyben a Bíróság kimondta, hogy a 86/653 irányelv „célja, hogy [a] valamely kereskedelmi ügynöki szerződés felei közötti jogviszonyt szabályozó tagállami jogszabályokat harmonizálja, függetlenül a határon átnyúló elemektől. Hatálya ezért tágabb, mint a Szerződésben meghatározott alapvető szabadságoké”.

4 Lásd többek között: 2006. március 23-i Honyvem Informazioni Commerciali ítélet (C-465/04, EU:C:2006:199, 18. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

5 Lásd még: Agro Foreign Trade & Agency ügyre vonatkozó indítványom (C-507/15, EU:C:2016:809, 56. pont).

6 Lásd: 2013. október 17-i Unamar ítélet (C-184/12, EU:C:2013:663, 39. és 40. pont).

A 86/653 irányelv 17. cikkében foglalt kártalanítási rendszer funkciójáról

24. Első lépésben tehát a 86/653 irányelv 17. cikke szerinti kártalanítási rendszer funkcióját kell vizsgálni. A Bíróságnak már volt alkalma – többek között a Honyvem Informazioni Commerciali⁷ és a Marchon Germany ítéletben⁸ – ezzel kapcsolatban néhány pontosítást tenni.⁹

25. Először is a kereskedelmi ügynöki szerződés működésének egyes jellemzőit kell szemügyre venni. Bár a kereskedelmi ügynök munkája lényegében abból áll, hogy kereskedelmi ügyletek megkötése céljából tárgyalásokat folytat és a megbízó javára új kereskedelmi kapcsolatokat létesít, a kereskedelmi ügynököt – főszabály szerint – jutalék csak akkor illeti meg, ha az adott ügyletet az ő tevékenységének eredményeként kötötték meg, amint az különösen a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének a) pontjából következik. Valamely vevővel kiépített üzleti viszony ellenben még egy sor olyan ügyletet eredményezhet, amelyben az ügynök már nem vesz részt. A korábbi munkát ezért megfelelően díjazni kell. Ebben az összefüggésben kell értékelni a 86/653 irányelv 17. cikkében foglalt kártalanítási rendszer természetét.

26. A fentiekből következik, hogy a 86/653 irányelv 17. cikkének (3) bekezdése értelmében vett gazdasági kár származhat abból, hogy a szerződés abban az időpontban szűnik meg, amikor a kereskedelmi ügynök új vevőt szerzett. Ugyanis ebben az esetben a megszüntetésig kifizetett jutalékok nem tükrözik a megbízó számára előállított „goodwillt”¹⁰. Ebből következően a kártalanítási mechanizmusnak nem az a célja, hogy szankcionálja a szerződés megszüntetését, illetve hogy a kereskedelmi ügynök számára a szerződés megszűnése miatt járadékot nyújtson, hanem az, hogy a kereskedelmi ügynök korábbi munkáját díjazza. A kereskedelmi ügynöknek a 86/653 irányelv 17. cikkének (3) bekezdése szerinti elszenvedett kár megtérítéséhez való joga így az említett ügynöknek a szerződés időtartama alatt nyújtott teljesítményétől és azoktól a hasznoktól függ, amelyekre a megbízó e munkából továbbra is szert tesz.¹¹ Következésképpen a kereskedelmi ügynöknek a szerződés megszűnése utáni kártalanítása még a megbízót terhelő ellenszolgáltatási kötelezettség részét képezi. Magától értetődik viszont, hogy semmilyen díjazás nem jár az ügynöknek abban az esetben, ha az utóbbi a megbízó számára nem nyújtott gazdasági előnyt eredményező szolgáltatásokat.

A próbaidő kikötésének természetéről és joghatásairól

27. Másodszor meg kell vizsgálni általában véve a próbaidő kikötésének természetét és joghatásait.

28. Bár a Bíróságnak még nem volt alkalma a kereskedelmi ügynöki szerződésekben kikötött próbaidő természetéről határozni, a munkajogra vonatkozó ítélkezési gyakorlatából és különösen a Nisttahuz Poclava ítéletből¹² kitűnik, hogy a próbaidő célja, hogy a munkáltató felmérhesse a munkavállalónak a rábízott feladatok ellátására való alkalmasságát és képességeit. A kereskedelmi ügynöki szerződéstől

7 2006. március 23-i ítélet (C-465/04, EU:C:2006:199).

8 2016. április 7-i ítélet (C-315/14, EU:C:2016:211).

9 A 86/653 irányelv 17. cikkében foglalt funkción kívül a Bírósághoz számos egyéb, e cikk értelmezésére vonatkozó kérdéssel fordultak, tudniillik ezen irányelvnek olyan helyzetben való alkalmazhatóságára vonatkozóan, amikor az egyik fél székhelye valamely harmadik államban van (lásd: 2000. november 9-i Ingmar ítélet, C-381/98, EU:C:2000:605; 2017. február 16-i Agro Foreign Trade & Agency ítélet, C-507/15, EU:C:2017:129); a kártalanítás kiszámítási módjaira és kiegészítő kártérítés nyújtásának megengedhetőségére vonatkozóan (lásd: 2009. március 26-i Semen ítélet, C-348/07, EU:C:2009:195; 2015. december 3-i Quenon K. ítélet, C-338/14, EU:C:2015:795) vagy pedig a kereskedelmi ügynök jogosultságának a neki felróható mulasztás vagy a harmadik személlyel létrejött szerződés nemteljesítése miatti megszűnésére vonatkozóan. Lásd: 2010. október 28-i Volvo Car Germany ítélet (C-203/09, EU:C:2010:647); 2017. május 17-i ERGO Poist'ovňa ítélet (C-48/16, EU:C:2017:377).

10 Lásd: Marchon Germany ügyre vonatkozó indítványom (C-315/14, EU:C:2015:585, 27. pont) és az Európai Bizottságnak a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló [86/653/EGK] tanácsi irányelv 17. cikkének végrehajtásáról szóló 1996. július 23-i – nyilvánvalóan nem kötelező, de ugyanakkor tanulságos – jelentése, COM(96) 364 végleges.

11 Lásd ebben az értelemben: 2016. április 7-i Marchon Germany ítélet (C-315/14, EU:C:2016:211, 33. pont); Poiars Maduro főtanácsnok Honyvem Informazioni Commerciali ügyre vonatkozó indítványa (C-465/04, EU:C:2005:641, 26. pont).

12 2015. február 5-i ítélet (C-117/14, EU:C:2015:60, 36. pont).

eltérően a munkaszerződést a munkavállaló azon kötelezettsége jellemzi, hogy szolgáltatást kell nyújtania, nem pedig az, hogy eredményt kell elérnie. A kereskedelmi ügynök tevékenységét önállóan végzi, míg a munkaszerződés megköveteli a munkáltató és a munkavállaló közötti alá-fölérendeltségi viszonyt. Munkaszerződés keretében ezért a próbaidő egyebekben az új munkavállaló képzését és betanítását is lehetővé teszi. Ez a szükséglet nem áll fenn a megbízó és a kereskedelmi ügynök közötti kapcsolatban.

29. A szerződések e két típusát az *intuitu personae* jellegük szempontjából mégis össze lehet hasonlítani. A kereskedelmi ügynöki szerződés is folyamatos szerződéses kapcsolatot hoz létre,¹³ amelyet a szerződő felek közötti bizalmi viszony jellemez. Az előzőekből következik, hogy valamely kereskedelmi ügynöki szerződés keretében a szerződés megszüntetésének azon célból történő megkönnyítése, hogy az egyik fél ne legyen kötve az elvárásait nem teljesítő másik szerződő félhez, adott esetben még a próbaidő kikötésének egyetlen célját is képezheti. Végül fontosnak tűnik számomra kiemelni, hogy magát a szerződéses kötelezettségvállalást, azaz a szolgáltatás és ellenszolgáltatás nyújtására vonatkozó kötelezettséget az említett kikötés nem befolyásolja. Másként fogalmazva, nem tekinthető úgy, hogy a kereskedelmi ügynöki szerződés addig „véglegesen” nem jön létre, amíg a próbaidő véget nem ér. A szerződés az aláírásakor véglegesen létrejön.

A kereskedelmi ügynöki szerződésekben történő próbaidő-kikötés jogszerűségéről

30. Először is röviden foglalkozni kell azzal a kérdéssel, hogy a 86/653 irányelvben szabályozott kereskedelmi ügynöki szerződés felei – általánosságban – köthetnek-e ki próbaidőt. Bár a kérdést előterjesztő bíróság nem ebben az értelemben fogalmazta meg kérdését, az előzetes döntéshozatalra utaló határozat indokolásának, valamint a DTT írásbeli észrevételeinek középpontjában lényegében ez a kérdés áll.

31. Úgy tűnik, hogy a kérdést előterjesztő bíróság, valamint a DTT azt feltételezi, hogy a 86/653 irányelv 17. cikkének (2) és (3) bekezdésében foglalt kártalanítási rendszer nem alkalmazható a szerződés próbaidő alatt történő megszüntetése esetén. Pontosabban úgy vélik, hogy az olyan szerződés, amely próbaidőt ír elő, véglegesen nem jön létre, és emiatt a kereskedelmi ügynökre vonatkozó szabályozás még nem alkalmazható. A kérdést előterjesztő bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint a kereskedelmi ügynök az esetleges próbaidő egész időtartama alatt nem hivatkozhat a 86/653 irányelv által számára biztosított jogokra.

32. A DTT tehát azt állítja, hogy a próbaidő kikötésére vonatkozóan a 86/653 irányelvben szereplő tilalom hiányában a kereskedelmi ügynökre vonatkozó szabályozás a nemzeti jog által e próbaidőnek tulajdonított joghatások miatt nem alkalmazható. Ezzel összefüggésben a DTT arra hivatkozik, hogy sem a 86/653 irányelv, sem a Bíróság ezzel kapcsolatos ítélkezési gyakorlata nem utal esetleges próbaidőre, továbbá hogy így azt a kereskedelmi ügynöki szerződés felei az uniós joggal összeegyeztethető módon kiköthetik.

33. Márpedig emlékeztetni kell arra, hogy az uniós jogot illetően, az EUMSZ 288. cikk (3) bekezdése értelmében a 86/653 irányelv csak az elérendő célokat írja elő, azonban a forma és az eszközök megválasztását a nemzeti hatóságokra hagyja. Amint az az irányelv második és a harmadik preambulumbekkezdéséből, valamint a Bíróság ítélkezési gyakorlatából kitűnik, ezen irányelv célja többek között, hogy a kereskedelmi ügynököket védje a megbízóikkal fennálló kapcsolatukban.¹⁴ E tekintetben meg kell említeni, hogy a Bíróság többször hangsúlyozta a 86/653 irányelv 17–19. cikkében foglalt kártalanítási rendszer kötelező jellegét,¹⁵ amelynek – az ezen irányelv

¹³ Lásd még a 86/653 irányelv 1. cikkének (2) bekezdését.

¹⁴ 2006. március 23-i Honyvem Informazioni Commerciali ítélet (C-465/04, EU:C:2006:199, 19. pont).

¹⁵ 2000. november 9-i Ingmar ítélet (C-381/98, EU:C:2000:605, 21. pont).

14–15. cikkében foglalt szabályokkal együttesen értelmezve¹⁶ – az a célja, hogy kiegészítse az ezen irányelv által a kereskedelmi ügynökökre vonatkozóan létrehozott védelmi rendszert.¹⁷ A Bíróság pontosította továbbá, hogy az említett irányelv 17. és 18. cikkében rögzített kártalanítási szabályok alapvető jelentőséggel bírnak, mivel meghatározzák a védelem azon szintjét, amelynek a kereskedelmi ügynökök számára történő biztosítását az uniós jogalkotó észszerűnek tartotta az egységes piac megteremtése keretében.¹⁸ Ebből következik, hogy a nemzeti jog rendelkezéseinek hozzá kell járulniuk a 86/653 irányelv azon feltétlenül érvényesítendő célkitűzésének megvalósításához, hogy a kereskedelmi ügynök számára magas szintű védelmet biztosítson.

34. A 86/653 irányelv azonban említést sem tesz esetleges próbaidőről. Amíg az uniós jog nem dönt a megengedhetőségéről, én is hajlok arra, hogy a DTT-hez, a francia és a német kormányhoz, valamint az Európai Bizottsághoz hasonlóan úgy tekintsem, hogy ez a kikötés – főszabály szerint – a felek szerződéskötési szabadsága alá tartozik. Mindazonáltal tekintettel a 86/653 irányelv által követett harmonizációs célkitűzésre, ezen irányelv alkalmazását és az abban rögzített jogok hatékony érvényesülését nem zárhatják ki azok a joghatások, amelyeket a próbaidőnek a belső jogban tulajdonítanak. Más esetben ezen irányelv kötelező szabályainak alkalmazhatósága a nemzeti jogtól függne.¹⁹

A próbaidőnek a 86/653 irányelv 17. cikkére gyakorolt joghatásai

35. Meg kell tehát vizsgálni a próbaidőnek a kereskedelmi ügynököknek a 86/653 irányelv 17. cikkének megfelelő kártalanításhoz való jogára gyakorolt lehetséges joghatásait, és meg kell határozni azon korlátokat, amelyeket e joghatásokra az irányelv kötelező szabályaira figyelemmel alkalmazni kell.

36. A 86/653 irányelv 17. cikkének alkalmazási körét és tartalmát megfogalmazásának, összefüggéseinek és céljainak figyelembevételével kell meghatározni.²⁰ E tekintetben hangsúlyozni kell, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint a 86/653 irányelv 17. cikkét az irányelv céljára és rendszerére figyelemmel kell értelmezni.²¹

A 86/653 irányelv szövege

37. E rendelkezés értelmezéséhez először is a szövegére kell hivatkozni. A 86/653 irányelv 17. cikkének (1) bekezdése értelmében a tagállamok kötelesek megtenni a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a kereskedelmi ügynök „az ügynöki szerződés megszűnése” után kártalanítást kapjon, vagy az elszenvedett kárát megtérítsék. A szerződés megszűnése tehát az a feltétel, amely mellett a kereskedelmi ügynök számára megnyílik e jog. Ez akkor következik be, ha a felek a szerződés teljesítésének, azaz a kölcsönös kötelezettségeiknek végét vetnek.

¹⁶ Ugyanis valamennyi fent hivatkozott rendelkezés a 86/653 irányelvnek „Az ügynöki szerződés megkötése és megszűnése” című IV. fejezetében szerepel.

¹⁷ Lásd: 2015. szeptember 10-i Marchon Germany ügyre vonatkozó indítványom (C-315/14, EU:C:2015:585, 24. pont).

¹⁸ 2013. október 17-i Unamar ítélet (C-184/12, EU:C:2013:663, 39. pont).

¹⁹ Egyébiránt kérdéses a próbaidő kikötésének szükségessége abban az esetben, ha a próbaidő nem lazítja – a felmondási idő lerövidítésével – a szerződés megszüntetésének feltételeit, azzal hogy a megszüntetést nem kell minden esetben indokolni.

²⁰ 2015. április 16-i Angerer ítélet (C-477/13, EU:C:2015:239, 26. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

²¹ Lásd többek között: 2015. december 3-i Quenon K. ítélet (C-338/14, EU:C:2015:795, 21. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

38. Ilyen helyzet akkor alakul ki, ha az egyik fél elhatározza, hogy – adott esetben könnyebb feltételek mellett²² – valamely kereskedelmi ügynöki szerződést a próbaidő alatt felmond. Amint azt már hangsúlyoztam, a próbaidő kikötésének célja az, hogy megkönnyítse a szerződés megszüntetését azért, hogy az egyik szerződő fél ne legyen kötve az elvárásait nem teljesítő másik szerződő félhez. Ugyanakkor nem állapítható meg, hogy a kereskedelmi ügynöki szerződés teljesítése csak a próbaidő lejártakor kezdődik.

39. E tekintetben a 86/653 irányelv számos rendelkezésének szövegével – ideértve annak 17. cikkét is – ellentétes az, ha a nemzeti jogban a próbaidőt olyan időszakként értelmezik, amely alatt a szerződés teljesítése még nem kezdődött el, és így a kereskedelmi ügynökre vonatkozó szabályozás sem alkalmazható. A 86/653 irányelvet – 1. cikkének (1) bekezdése szerint – a kereskedelmi ügynökök és megbízók közötti viszonyokat szabályozó törvényi rendelkezésekre kell alkalmazni, mivel a kereskedelmi ügynök mint közvetítő folyamatos felhatalmazással rendelkezik többek között arra, hogy más személy javára áruk eladására vagy vételére tárgyalásokat folytasson. A 86/653 irányelv értelmében véve a valamely kereskedelmi ügynök és valamely megbízó közötti kapcsolat attól az időponttól kezdve fennáll, amikor az áruknak az egyik szerződő fél által a másik szerződő fél megbízásából történő eladására vagy vételére irányuló szerződést megkötötték, függetlenül attól, hogy e tevékenységet próbaidő alatt végzik-e, vagy sem.

40. A 86/653 irányelv által nyújtott védelem – az irányelv 1. cikke értelmében – a szerződés megkötésétől kezdve kötelező, és azt a felek semmilyen szerződéses megállapodása nem zárhatja ki, ahogyan azt ezen irányelv 19. cikke jelzi, amely kimondja, hogy a kereskedelmi ügynöki szerződés felei az említett irányelv 17. és a 18. cikkének rendelkezéseitől a kereskedelmi ügynök hátrányára nem térhetnek el. A nemzeti jog tehát e szerződést nem minősítheti másnak, mint kereskedelmi ügynöki szerződésnek. Az uniós jog hatálya alóli kizárásra nem kerülhet sor.

41. Meg kell továbbá jegyezni, hogy a próbaidő kikötése nem kérdőjelezi meg a 86/653 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében a kereskedelmi ügynök számára előírt kötelezettség „folyamatos” jellegét. E feltétel valamely olyan egyedi megrendelésnek a 86/653 irányelv hatálya alóli kizárására irányul, amely egyetlen más jövőbeli ügyletet sem érint.²³ Továbbá a szerződés megszüntetésének lehetősége nem kérdőjelezi meg a kötelezettség folyamatos jellegét, hiszen elegendő, ha a kereskedelmi ügynöknek folyamatos megbízást *kell* ellátnia, még olyan helyzetben is, amelyben e feladat elvégzésére a szerződés megbízó általi megszüntetése miatt nem kerül sor. Ebből következik, hogy alapesetben a próbaidőnek nem az célja, hogy kizárólag átmeneti helyzetet hozzon létre. Nem lehet tehát azt megállapítani, hogy a rövid próbaidő azért nem tartozik a 86/653 irányelv 17. cikkében rögzített kártalanítási mechanizmus alkalmazási körébe, mert a kapcsolat nem „folyamatos”. Az említett mechanizmus funkciója és a 86/653 irányelv célja alapján a szabályrendszert alkalmazni kell, ha a szerződés megszüntetése gazdasági kárt okozhat a kereskedelmi ügynök számára.

42. Azt kell tehát megállapítani, hogy a szerződés próbaidő alatt történő megszüntetése – akárcsak valamely határozatlan időre szóló szerződés esetében – a 86/653 irányelv 17. cikke értelmében vett „megszűnést” jelent, amelyet a fő szerződéses kötelezettségek megszűnése jellemez.

²² Mindazonáltal a 86/653 irányelv kógens rendelkezéseire képest nem könnyebbek.

²³ Lásd ebben az értelemben: 2006. március 16-i Poseidon Chartering ítélet (C-3/04, EU:C:2006:176, 25. és 26. pontja), amelyben a Bíróság a megbízás folyamatos jellegének meghatározása szempontjából mindenekelőtt a kereskedelmi ügynök által megkötött ügyletek számát tekintette releváns szempontnak. Ugyanezt a logikát követve, lásd: Rott-Pietrzyk, E., „Komentarz do Dyrektywy Rady nr 86/653 z 18 grudnia 1986 roku w sprawie harmonizacji praw państw członkowskich dotyczących niezależnych agentów handlowych”, Problemy Prawne Handlu Zagranicznego, Uniwersytet Śląski, t. 19/20, 2000, 245. o.

A 86/653 irányelv általános rendszere

43. Ezt a következtetést támasztja alá a 86/653 irányelv 17. cikkének rendszertani értelmezése. A próbaidő nem a szerződésből eredő kötelezettségekre vonatkozik, hanem az utóbbi megszűnésének feltételeire. Tehát a szabályok ugyanazon kategóriájába tartozik, mint a 86/653 irányelv 14. és 15. cikkében szereplő, az ügynöki szerződés megkötésére és megszűnésére vonatkozó szabályok. Míg a határozott időre szóló szerződés a lejártakor szűnik meg, a határozatlan időre szóló szerződést felmondással lehet megszüntetni. Ugyanez a helyzet a próbaidőt előíró szerződés esetében azzal az egyetlen különbséggel, hogy a megszüntetés feltételei adott esetben²⁴ könnyebbek lehetnek. A megszüntetés mechanizmusa és joghatásai azonban ugyanazok maradnak.

44. A 86/653 irányelv 14. és 15. cikkében foglalt, a szerződés megszűnésével kapcsolatos valamennyi eset vonatkozásában az irányelv 17. cikke a szerződés megszűnése utáni kártalanításra – megkülönböztetés nélkül – egységes mechanizmust hoz létre. A 86/653 irányelv általános rendszeréből így az következik, hogy a szerződés megszűnéséhez vezető eljárástól függetlenül ezt a szabályrendszert kell alkalmazni.

45. A próbaidő egyébként sem szerepel a 86/653 irányelv 18. cikkében taxatíván felsorolt, a kártalanítási mechanizmus alkalmazhatósága alóli kivételek között. E rendelkezés szerint az ezen irányelv 17. cikkében említett kompenzáció három esetben nem fizethető ki, azaz először, ha a kereskedelmi ügynöknek olyan felróható magatartást tanúsított, amely a nemzeti jog szerint az ügynöki szerződés azonnali megszüntetését alapozza meg; másodsor, ha a kereskedelmi ügynök szüntette meg a szerződést, illetve harmadszor, ha a megbízóval kötött megállapodás alapján a kereskedelmi ügynök az ügynöki szerződésben meghatározott jogait és kötelezettségeit másra ruhazza. A szerződés próbaidő alatti megszűnése egyik kategóriába sem tartozik. Emellett a Bíróságnak már volt alkalmja emlékeztetni arra, hogy a 86/653 irányelv 17. cikkében foglalt szabályozás alóli, ezen irányelv 18. cikkében felsorolt kivételeket megszorítóan kell értelmezni,²⁵ és így azokat nem lehet olyan új kategóriára kiterjeszteni, mint amilyen a szerződés próbaidő alatti megszüntetése.

A 86/653 irányelv célja

46. A 86/653 irányelv céljára figyelemmel – amint arra a jelen indítvány 33. pontjában emlékeztettem – az utóbbi irányelvben szereplő kártalanítási rendszer kizárja az említett irányelv 17. cikkének olyan értelmezését, amely a kereskedelmi ügynököt hátrányosan érinthetné.²⁶ Ami a 86/653 irányelv 17. cikkének a kérdést előterjesztő bíróság által a kereskedelmi ügynöki szerződés próbaidő alatti megszűnése esetén való alkalmazását illeti, egy ilyen időszak kikötésének elismerése nem vezethet arra, hogy a kereskedelmi ügynököt megfosszák azoktól a jogoktól, amelyek a 86/653 irányelv 17. cikkének alkalmazásán alapulnak. Ebből az következik, hogy főszabály szerint nem szabad kizárni a kereskedelmi ügynöknek a 86/653 irányelv 17. cikkével bevezetett szabályozás szerinti kártalanításhoz való jogát abban az esetben, ha a kereskedelmi ügynöki szerződés megszüntetésére az abban kikötött próbaidő során kerül sor.

47. A kereskedelmi ügynök jogaira vonatkozó védelmi mechanizmus kötelező jellegét megerősíti a 86/653 irányelv 19. cikke, amely megtiltja, hogy a felek ugyanezen irányelv 17. és 18. cikkétől a kereskedelmi ügynök hátrányára eltérjenek.²⁷ Márpedig az, hogy a szerződést olyan próbaidő előírásával hozzák létre, amely alatt a 86/653 irányelv 17. és 18. cikkével bevezetett szabályozás nem alkalmazható, egyértelműen ilyen eltérésnek felel meg.

²⁴ Mindazonáltal a 86/653 irányelv kógens rendelkezéseihez képest nem könnyebbek.

²⁵ 2010. október 28-i Volvo Car Germany ítélet (C-203/09, EU:C:2010:647, 42. pont).

²⁶ 2009. március 26-i Semen ítélet (C-348/07, EU:C:2009:195, 21. pont).

²⁷ Lásd még: 2000. november 9-i Ingmar ítélet (C-381/98, EU:C:2000:605, 22. pont).

48. Egyébként, ahogyan arra a német kormány és a Bizottság helyesen rámutatott, amennyiben egyszerűen a próbaidő kikötésével mellőzhető lenne a 86/653 irányelv 17. és 18. cikkében rögzített kártalanítási mechanizmus alkalmazása, az utat nyitna a visszaélések felé. Ez azzal a veszéllyel járna, hogy a kereskedelmi ügynök védelmével kapcsolatos szabályok megkerülésére ösztönözné a megbízókat, akik olyan, hosszú próbaidőket írnának elő, amelyek lejártakor a kereskedelmi ügynök által a megbízó számára közvetített ügyletek után semmilyen ellentételezés nem járna.

49. Ez a hatás két szempontból is ellentétes lenne a 86/653 irányelv kógens rendelkezéseivel, ugyanis bármilyen kártalanításnak a kereskedelmi ügynöki szerződés próbaidő alatti megszűnése esetén való megtagadása arra vezetne, hogy a biztosított jogok érvényesíthetősége alóli – a 86/653 irányelv 18. cikkében taxatíván felsorolt – kivételek bővülnének, és az irányelv által előírányzott védelmi szint ezzel egyidejűleg csökkenne.

50. Végül a 86/653 irányelv 17. cikkében foglalt kártalanítási mechanizmusnak a próbaidő kezdetétől való alkalmazhatósága nem vezet arra, hogy a kereskedelmi ügynöki kapcsolatot soha nem lehet kártalanítás fizetése nélkül megszüntetni, és hogy a megbízó érdekei nem kerülnek kellő mértékben figyelembevételre. A 86/653 irányelv 17. cikke (2) bekezdésének a) pontja ugyanis kötelezően és előzetes kivétel nélkül pénzügyi kártalanítást ír elő, de csak „akkor és olyan mértékben”, ha a kereskedelmi ügynök tevékenysége a megbízó üzleti kapcsolatainak növekedését eredményezte, és az az ügynöki szerződés időtartamán túl is hasznot termel. Ezen túlmenően e kártalanítás kifizetésének, figyelembe véve az eset összes körülményét, méltányosnak kell lennie.²⁸ E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy – amint az a jelen indítvány 26. pontjában megállapításra került – a kártalanítási rendszer a kereskedelmi ügynök teljesítményén alapuló ellentételezési jelleget ölt. Következésképpen, ha e szempontok szerint kártalanítást kell nyújtani, a díjazás kifizetésének elkerüléséhez nem elegendő az, hogy a szerződést a próbaidő alatt szüntették meg. Végül a szerződés próbaidő alatt történő megszűnésének lehet ugyanaz a joghatása – vagyis gazdasági kár –, mint egy határozatlan időre kötött szerződésnek. Ellenben, ha a 86/653 irányelv 17. cikkének (2) és (3) bekezdésében említett feltételek nem teljesülnek, semmilyen kártalanítás nem jár a kereskedelmi ügynöknek, függetlenül attól, hogy a szerződést a próbaidő során szüntették-e meg, vagy sem. Ez abból is kitűnik, hogy a kártalanítási rendszernek nem az a célja, hogy szankcionálja a szerződés megszüntetését, hanem az, hogy az ügynöknek kártalanítást nyújtson azon teljesített szolgáltatásai után, amelyek a megbízó jövőbeli ügyleteire továbbra is hatással vannak.

Véggövetkeztetés

51. A fenti megfontolások alapján azt javaslom, hogy a Bíróság a Cour de cassation (semmitőszék, Franciaország) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre a következő választ adja:

A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló, 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelvet úgy kell értelmezni, hogy a 17. cikkét alkalmazni kell, ha a kereskedelmi ügynöki szerződés megszüntetésére az abban kikötött próbaidő során kerül sor.

²⁸ 2010. október 28-i Volvo Car Germany ítélet (C-203/09, EU:C:2010:647, 44. pont).